

פר' במדבר תשע"ט | גליון מס' 137

עין יצחק

פינת ההלכה השבועית

מאת מרן הראשון לציון

הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

בעל ה'ילקוט יוסף'

כתיבה: הרב מרדכי גור | עריכה: הרב יצחק קורלנסקי

הקפאת מים וגלידה בשבת

ריסוק והמסת שלג וברד | הכנת גלידה בשבת | בנין לשעה - האם נחשב בנין? | ההבדל בין הקפאה ידנית לנתינה במקפא

שבת צה ע"א) שהמגבן (פירוש, המקבץ פתיחי חלב קפוי לעשותו גבינה) חייב משום בונה, וכן פסק הרמב"ם (פ"י מהל' שבת הי"ג). ולכן גם כאן שעל ידי פעולתו שמכניס המים למקפא ונעשה קרח ונהפך המשקה הצלול לקרוש, יש בזה משום בונה.

ולכאורה לפי דבריו הואיל וגם ביום-טוב אסור לגבן, כמבואר בגמרא (שבת קלד ע"א) משום שאפשר לעשות הגבינה מערב יום-טוב, והגבינה שנעשית מערב יום-טוב חשובה לא פחות מאותה שנעשית ביום-טוב עצמו, וכמו שפירש רש"י (שם), וכן פסק מרן בשולחן ערוך (או"ח סי' תקי"ה), הוא הדין שאסור לעשות גלידה ביום-טוב, שהרי אפשר לעשותה מערב יום-טוב ולהניחה במקפא עד שעת אכילה ביום-טוב. ולפי זה לכאורה יש לאסור להקפא מים בתבניות להופכם לקרח בשבת או ביום-טוב, משום שנחשב כמגבן שאסור משום איסור מלאכת בונה.

ואולם באמת אין הנידון דומה לראיה, כי המגבן הוא מקבץ במו ידיו חלקים רבים והופכם לגוף אחד על ידי נתינתם בדפוס עגול או מרובע כפי חפצו ורצונו, והרי זה דומה לבונה, שמקבץ צרורות ואבנים עפר ומשקעם בבנין ועושה אותם לגוף אחד, וכמו שהסביר הרמב"ם (פ"ז מהל' שבת ה"ו) שכל שמקבץ חלק אל חלק ודיבק הכל עד שיעשו לגוף אחד, הרי זה דומה לבנין. אבל הנותן משקה צלול במקום קר מאוד ועל ידי כך המים נקפאים מעצמם, אינו דומה כלל לבונה.

ולכל היותר נחשב הדבר לגרמא בעלמא, וכבר למדו בגמרא (שבת ק"ב ע"ב) מלשון הפסוק (שמות כ, ט) "לא תעשה כל מלאכה" - עשייה הוא דאסור, הא גרמא שרי. ואמנם דעת הריטב"א שגרמא מותר רק מדאורייתא, אך מדרבנן אסור, אולם רוב הראשונים סוברים שמותר אף מדרבנן. ולדעת הרבה פוסקים גרמא מותרת אף לכתחילה, ובפרט ביום-טוב, וכמו שכתב בשו"ת זרע אמת (ח"א או"ח סי' מד) ובשו"ת ימי יוסף - להגאון רבי יוסף ידיד הלוי, אב"ד בירושלים (מהדורא בתרא, או"ח סי' יב). ולכן יש להתיר להכניס מים למקפא, שכן באופן זה נעשה על ידי גרמא.

בנין לשעה - האם נחשב בנין?

ועוד יש לחלק בין המגבן לנידון שלנו, שהגבינה כל זמן שנשארת בפני עצמה, היא נעשית מוצקת יותר, והולכת ומתקשה כאבן, ודומה

שאלה: האם מותר להקפא מים וגלידה וכיו"ב במקפא ולעשותם קרח בשבת וביום-טוב?

ריסוק שלג וברד

תשובה: בגמרא (שבת נא ע"ב) מבואר שאסור לרסק את השלג ואת הברד בשבת בשביל שיזובו מימיו, אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש. ונחלקו הראשונים מהו טעם איסור זה של ריסוק שלג וברד בשבת. לדעת רש"י (שם) הוא משום שהוא כמוליד, שדומה למלאכה, שבורא את המים הללו. וכדבריו כתבו האור זרוע (ח"ב סוף סי' ס), הסמ"ג (לאוין, סה), הסמ"ק (סי' רפב) ורבינו ירוחם (ח"ג נ"ב) והמגיד משנה (פכ"א מהל' שבת הי"ג). אולם הר"ן (שבת שם) כתב טעם אחר לאיסור ריסוק שלג וברד בשבת ויו"ט, שהוא משום גזירה, שאם יתירו לעשות כן, שמא יבואו לסחוט זיתים וענבים - פירות העומדים למשקים, שהוא איסור מדאורייתא, ולדבריו אין זה משום שהוא מוליד. וכן כתב הרשב"א (שבת שם), וכן פסק הרמב"ם (פכ"א מהל' שבת הי"ג).

המסת שלג וברד

ולהלכה נחלקו בזה מרן הבית יוסף והרמ"א. דעת מרן (סי' שיח סט"ז) כדעת הרמב"ם שאינו משום איסור מוליד, אלא גזירה שמא יסחוט זיתים וענבים. ודעת הרמ"א כדעת רש"י והאור זרוע, שהאיסור הוא משום איסור מוליד. ונפקא מינה האם מותר ליתן אינפאנדא (-מאכל העשוי מבצק כפול שבתוכה שומן קרוש מבושל מערב שבת, שכאשר מחממים אותה, השומן נימוח), שאם משום איסור מוליד - אסור, אך אם משום גזירה שמא יסחוט - מכיון שאינו סוחט בידיים, אלא מניחו כנגד האש, על הפלאטה וכיו"ב, ונעשה מאליו, מותר.

ובאופן שמוציאו מהמקפא ואינו מניחו כנגד אש וכיו"ב, אלא הוא מפשיר מאליו, אף לדעת הרמ"א אין חשש בכך (עי' בשו"ת דברי יציב או"ח סי' קנט, שו"ת ציץ אליעזר ח"ו סי' לד אות ל, שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' מ). ולפי זה בודאי שמותר ליתן מים במקפא בשבת, כיון שהקרח נעשה מאליו, ואינו עושה כן בידיים (ועי' בט"ז סי' שכ ס"ק טז).

הכנת גלידה בשבת

הגאון רבי חיים פלאג'י בשו"ת לב חיים (ח"ב סי' קצב) דן בענין עשיית גלידה בשבת, והעלה לאסור מצד אחר, על פי מה שאמרו בגמרא

לבנין שעומד על תלו לימים רבים. אבל גלידה או קרח לאחר שהוציאו מהמקפיא, הולך ומפשיר ונימות, 'וחם השמש ונמס', ואין זה בנין בר-קיימא כלל.

וכבר כתב הפני יהושע (שבת צה ע"א, ביצה יב ע"א) שמה שאמרו שהמגבן חייב משום בונה, זהו דוקא במי שמגבן לאוצר על מנת לייבש ולהצניע הגבינה לימים רבים, שבאופן כזה הרי הוא כבנין, מה שאין כן העושה גבינה על מנת לאכול ממנה לאלתר, לא שייך בזה דין בנין כלל, ולא עדיף מהבונה על מנת לסתור שפטור. ולפי דבריו גם בנידון שלנו שהמשקים נקפאים מאליהם, אין בזה איסור כלל אפילו מדרבנן.

ואמנם הגאון רבי ברוך פרנקל-תאומים בשו"ת עטרת חכמים (או"ח סימן 1) כתב לדחות דברי הפני יהושע הנ"ל, ממה שאמרו בירושלמי (פרק כלל גדול ה"ב) "מה בנין היה במשכן? שהיו נותנים קרשים על גבי אדנים, ולא לשעה היתה? אמר רבי יוסי, מכיון שהיו חונים ונוסעים על פי הדיבור, כמי שהוא לעולם. רבי יוסי ברבי בון אמר, מכיון שהבטיחם הקב"ה שהוא מכניסם לארץ, כמי שהוא לשעה". נמצא שלפי מסקנת הירושלמי, אפילו בנין לשעה נחשב בנין לחייב עליו.

אולם בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' עב) הוכיח מהתלמוד שלנו (שבת לא ע"ב) שבנין לשעה לא נחשב כבנין, ודלא כהירושלמי. וידוע שבכל מקום שהתלמוד שלנו חולק על הירושלמי, הלכה כתלמוד בבלי, וכמו שכתבו הרי"ף והרא"ש (סוף עירובין), וכן כתב הר"י מיגאש בתשובה (סי' פ"א) ועוד, וכפי שהביאו בעלי הכללים (יד מלאכי כללי ב' התלמודים אות ב, יעיר און מערכת י' אות ג, ובשדי חמד כללי הפוסקים סימן ב

לקנות את התורה? - בלי 'תירוצים'!!!

"וידבר ה' אל משה במדבר סיני".

במדרש (במדבר א, ז): למה במדבר סיני? אלא כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר, אינו יכול לקנות את החכמה והתורה. והיינו שהתורה רוצה ללמד אותנו דרך בקנין התורה, ומצריכה שיפקיר עצמו כמדבר.

ולכאורה יש לדקדק למה לא אמר הפקר כהרים וגבעות? אלא יש כאן רמז, כי הנמצא בהרים וגבעות ראייתו מוגבלת, יש הגבלה. עד כאן. אבל העומד במדבר הכל פרוש לפניו ורואה למרחקים. כך אדם הרוצה לקנות את התורה, צריך שיפקיר את רצונותיו, ולא זו בלבד שיפקיר עצמו, אלא יפקיר את רצונותיו בלי שום הגבלה! ובלי שום תירוצים! ולא שייך שיטען שכרגע אין לו חשק וכדו'.

ונודע מה שאמרו בספרי, שהקב"ה הלך לאומות העולם, לעשיו, וביקש ליתן להם את התורה, שאלוהו מה כתיב בה, אמר להם 'לא תרצח', אמרו איננו יכולים, שהרי נאמר 'על חרבך תחיה'. ביקש ליתן התורה למואב, שאלו מה כתיב בה, אמר להם 'לא תנאף' וכו', לישמעאל, 'לא תגנוב', הא כתיב 'ידו בכל ויד כל בו'. ביקש ליתנה לישראל, אמרו מיד נעשה ונשמע. עד שאמרו מלאכי השרת 'מי גילה רז זה לבני'.

ולכאורה צריך להבין כי אם באמת הקב"ה רצה ליתן את התורה לעשיו, למה הציג בפניהם מצוות קשות? יאמר להם מצות כיבוד אב ואם, וכנהנה מצוות שקל לקיימן! ועוד, מה ההתפעלות מעם ישראל?! לכאורה אין זה מן הראוי לקנות דבר בלי לדעת מה הוא!

אלא הקב"ה היה חפץ באמת שכל העולם יקיימו את תורת ה', אך כאשר הגוי שואל מה כתיב בה, יש כאן רמז, מה כתוב בה, האם זה לא

אות א), וכן כתב בהגהות עתים לבניה על ספר העתים (עמ' שמה-שמ"ו), מגילת ספר על הסמ"ג (לאוין, עמ' י"א) וכן הסכים בספר פתח הדבור (ח"ג סי' שט"ו דף ר"י ע"ג) ובשו"ת שואל ומשיב (מהדורא רביעאה, ח"ג סי' כ"ה), שבנין לשעה לא נחשב כבנין.

ההבדל בין הקפאה ידנית לנתניה במקפיא

וחילוק נוסף, שאף הגאון רבי חיים פלאגי שאסר עשיית גלידה בשבת, שדומה למגבן שחייב משום בונה, לא דיבר אלא באופן שעושה כן בידיים, שנותן כלי קטן אשר בו המשקים של פריטי הגלידה לתוך כלי גדול, ובין אויר הכלים נותן שלג או חתיכות קרח, ומגלגל את הכלי הקטן במהירות ובתנופה רבה עד שהמשקים שבתוכו נקפאים ונעשים גלידה. אבל בהקפאה שלנו שהיא על ידי נתנית המשקים לתוך מקפיא, וההקפאה נעשית מאליה, יש להקל.

וכן פסק בספר שביתת השבת (עמ' ה) להתיר בפשיטות הקפאת רוטב דגים או מרק. גם הגאון רבי אליהו שמעא הלוי - מחכמי האלב שבסוריה - בשו"ת קרבן אשה (או"ח סי' י"ב) פסק להתיר לעשות לבן (-ויגורט) ולהקפותו ביום-טוב על ידי נתנית כפית לבן בתוך כוס חלב, ושאיין בזה משום איסור מגבן ביום-טוב. וכן פסק הגאון רבי יוסף חיים בשו"ת רב פעלים (ח"ד או"ח סי' טו) ובספרו בן איש חי (פרשת במדבר אות י), וכן כתב הגאון רבי יוסף ידיד הלוי בשו"ת ימי יוסף (מהדורא בתרא, או"ח סי' יג), ודחה דברי הבן איש חי (שנה ב פרשת בשלח אות ט) שאסר לעשות לבן בשבת. ולכן אף בנידון שלנו אין ספק שמותר לעשות גלידה הן בשבת והן ביום-טוב.

יפריע לנו בשיגרת תאוות לבו?! אבל כשישראל ענו נעשה ונשמע, הראו בזה שהם רוצים את התורה בלי שום הגבלה.

דוגמא לכך מצינו אצל רות המואביה, שאמרה לנעמי: 'אל אשר תלכי אלך, ובאשר תליני אלין, עמך עמי ואלקיך אלקי'. וזו היתה קבלה גמורה כמו נעשה ונשמע. ביטול העצמיות כלפי רצון השי"ת. ערפה היתה מוכנה לקבל את היהדות, אבל יש לה עוד דבר שמהווה אצלה חשיבות מלבד קירבת השי"ת, ולכן חוזרת אל עמה.

וזה גם ההבדל בין אברהם אבינו ע"ה ללוט. לוט הולך עם אברהם מרצונו מארץ מולדתו, ולא נצטווה לכך מהקב"ה, אבל בסוף הדרך דרכיהם נפרדות. אברהם העברי, שהוא מעבר אחד ולוט מעבר השני. לוט מורד באברהם ובאלקיו ומיד נמשך אחר תאוותיו לסדום.

כאשר האדם מבטל את דעתו וכל כולו רוצה ללמוד לתורה, הרי שאז התורה שוכנת בתוכו. והמבחן הוא שיהיה זה בכל מצב!!!

ובזה ביארו עוד, מה שאמרו בגמ' (שבת פח) על אותו צדוקי שראה את רבא שמתייגע בתורה ויצא לו דם, ולא הבין למה העם הזה פזיז לקבל את התורה עוד קודם שיודעים מה כתוב בה. וענה לו רבא, 'תומת ישרים תנחם' וכו'. והיינו בדמייך חיי, שהשי"ת שנתן לנו את זכות קיומנו וחיותינו בעוה"ז, הוא שנתן לנו התורה, ובמסירות נפש אנו עוסקים בה עד צאת הדם. תומת ישרים תנחם! בלי תירוצים! שיעבוד גמור!

וכך נהגו עם ישראל בכל הדורות במסירות נפש קיימו את התורה. וזה מה שרמזו בגמרא (חולין ה) על הפסוק 'אדם ובהמה תושיע ה' - אף שיש לעם ישראל חכמה, עם כל זה משימים עצמם ככהמה, ומתבטלים כלפי התורה. בלי חשבונות אישיים! ועוסקים בתורה גם מתוך עוני ומחסור, ו'באהבתה תשגה תמיד'!

'פינת ההלכה' של מרן הראשון לציון שליט"א משודרת בכל יום שישי בשעה 15:45 - 'כאן-מורשת'

ניתן להאזין גם בקו 'בית יצחק': 0772-660-880 בשידור חי וחוזר

להנצחות (להצלחות, לרפואות ולעילוי נשמות) ולקבלת הגיליון במייל: yk3121405@gmail.com | כל הזכויות שמורות ©

